

kakor: domačin (= gospodar), sodec (= sodnik) ali pa stavek: »Poštenemu možu je začela glava nihati« (str. 62).

Posebno umetniško vrednost dobi to delo ob dejstvu, da se je moglo kot drzen literaren poskus uveljaviti v času, ko sta gospodarila v slovenski prozi Iv. Cankar in Finžgar. S to izdajo pa je na popolnosti samo pridobilo, kar ni vselej lastnost Pregljevih Izbranih spisov. A. Žavbi

Pavel Brežnik: Klic Gorjancev. Roman. Kmetijska matica. 1935.

Brežnikov »roman« mi je nov dokaz, da je sodobnost »generacija brez mož« (Thiel). V času najtežje duhovne in gospodarske stiske, ko preplavlja naš knjižni trg valovje plaže, smo dobili še to ljubko meščansko idilo, ki si lasti naslov romana. Delo je pisano z neprisiljeno rutino in je vsebinsko živahno razgibano ter epsko neposredno, a je psihološko docela medlo, brez izrazitega osebnega sloga in brez vsake globlje duhovnosti, ki je nujna osnova vsakemu resničnemu literarnemu delu; zato mu ni mogoče priznati niti povprečnih estetskih kvalit. Ne razumem, čemu je izšla ta meščanska zgodba pri Kmetijski matici, ko pa s svojo idejnostjo — če moremo pri tej knjigi govoriti o kaki idejnosti — v nobenem oziru ne more služiti kmetijski prosveti. Ljudska knjiga ima svojo zakonitost: ljudstvo naj vidi sebe v nji, »kakor vidi svoj obraz v ogledalu« (Levstik). Kako naj vidi kmetško ljudstvo sebe in celoten problem svoje duhovno-telesne bitnosti v »dolarskih princesah« z vsemi njihovimi atributi, kot so: denar, avto, radio, ples, toaleta itd.? Odkloniti pa je treba delo tudi ideološko, če vidi pisatelj ves življenjski problem le v telesnem blagostanju in njegovo rešitev v amerikanizmu: gospodarski podjetnosti. Osebe tega »romana« (Dornik, Gaby, Ivan) niso tragične, ampak naivno realistične, zato delo ni človeško odrešujoče, temveč meščansko sentimentalno. Bilo pa bi vsled svoje preproste tehnike in živahne zabavnosti dober tekst k slovenskemu filmu o Gorjancih. A. Žavbi

Milko Kos, Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije. Izdala v zbirki »Kosmos« Jugoslovanska knjigarna. Ljubljana 1935.

Kdor pogleda malo preko meja domače zemlje, spozna, da smo Slovenci veliki v obdelovanju malih snovi in vprašanj, pogrešamo pa velikih del s široko in globoko zasnovo. Tako v pesništvu in umetnosti na splošno, v politiki, v gospodarstvu in — znanosti. Zadnji čas vzbuja upanje, da bomo morda le prišli do širših razgledov in do močnejših del. Prav tako sliko odkriva naše zgodovinopisje: bibliograf bi mogel navesti lepo število diletantskih spisov, pa tudi resnih člankov in razprav, celo večjih del za neke pokrajine in nekaj celotnih orisov; kadar pa te kdo vpraša po temeljitem, enotnem in zanesljivem zgodovinskem spisu, prideš v zadrego. Naša univerza je morala marsikje orati ledino, seči nazaj do virov, iskati novih tolmačenj, saj so celo večja dela iz preteklosti potrebna revizije v celoti in posameznostih (na pr. Grudnova Zgodovina slovenskega naroda). Da bi dosegla svoj namen, bi ji moralo stati z vso podporo ob strani — zgodovinsko društvo, kakršnega hudo pogrešamo... Vendar so nam zadnja leta dala poleg specialnih razprav in dobrih disertacij tudi par celotnih zgodov. orisov (Lj. Hauptmann v Sta-

nojevičevi Narodni Enciklopediji, IV, članka: »Slovenačke pokrajine« in »Slovenci«, M. Kos v knjigi *Slovenačka, Srp. knj. zadruga, kolo 30, br. 202*), ki so nam mestoma odkrili nova pojmovanja naše preteklosti. Po tehtnem in globoko zasnovanem, vendar še pokrajinsko in snovno omejenem Hauptmannovem orisu kranjske zgodovine (*Erläuterungen zum Historischen Atlas d. österr. Alpenländer, I—IV, str. 310—483*) je vzbudilo pozornost, da je izdal Milko Kos prvi del večjega teksta slovenske zgodovine.

Priznati moramo, da ima to delo v domači historijografiji odlično in važno mesto. Ni sicer prineslo revolucije, pač pa red in izčiščenje. Naslanja se na starejše najboljše zgodovinarje (Rutar, Orožen, Fr. Kos) in izrablja pridobitve novejših šol, zgodovinske in geopolitične, tako da nam ob sintezi in kritični predelavi vseh virov nudi primer zanesljivega zgodovinskega priročnika. Največja pomembnost in vrednost se zdi da je v tem zadnjem: M. Kos je prav do podrobnosti pregledal, prerešetal in pretehtal naše zgodovinsko izročilo, dodal manjkajoče dele in vse strnil v sistematično enoto.

Svojo pisateljsko nalogo je rešil M. Kos na ta način, da je delo nekako brezosebno povzel iz zbrane snovi, zato ni razvrščal gradiva po velikih, lastnih idejnih smernicah; bilo mu je več do objektivnega dognanja kakor za ideološko zgrabljen opis slovenske zgodovine. Opravil je s tem nujno in koristno delo, popolnoma v soglasju s svojo dosedanjo znanstveno smerjo. Ustvaril pa je obenem tudi trdno podlago za poglobljeno vrednotenje naše preteklosti, za kar morda naše zgodovinopisje doslej ni bilo dovolj zrelo. Tudi v celotni kompoziciji svoje prve knjige je pokazal toliko moč, razboritost in trdnost, da postane lahko njegova zgodovina delo trajne vrednosti. Znal se je v velikih kontroverzah prožno izogniti vsaki enostranosti in vsakemu pretiravanju, pri tem pa je kljub veliki stilni spretnosti v problematičnih primerih postal kakor zamotan, brez osebne zavzetosti in udarnosti, vse to v skrbi, da prepreči napačno pojmovanje. Ali pa je temu vzrok tudi naša zemlja in njena zamotana usoda? Nasprotno pa se je sprostil in razživel tam, kjer je sam določil vsebino in smer razpravljanja (na pr. naselitev Slovencev v novi domovini, 32 sl.). Medtem ko so dobro uspele označbe manjših vprašanj, bo morda kdo pogrešal načelnega poudarka pri dejstvih še večjega pomena, kakor so na pr.: vstop Slovencev v zapadni krščanski kulturni krog, njihova politična spojitve z rimskonemškim cesarstvom, načelno vrednotenje ob ustoličenju slovenskih vojvod, razlika med slovensko in nemško Karantanijo. Vse to je imelo silen pomen za naše narodno življenje, zato bi navajanje teh okoliščin še bolj poglobilo umevanje slovenskega srednjega veka. — Pohvalno je treba priznati, da sta avtor in založnica knjigo odlično opremila; v tem oziru jima moremo le čestitati. Poleg prijetne vnanje oblike srečamo v knjigi 32 strani ilustracij in sedem posebej prirejenih zemljevidov, kar je posebno dvignilo vrednost in uporabnost celotne izdaje. Zopet pa se mi zdi škoda, da ni med tekstom in temi prilogami večje, popolne zlitosti; priloge sicer dobro pojasnjujejo besedilo, vendar pa potrebujejo mestoma še posebne razlage. To velja deloma za slike, nekaj celo za zemljevide, kjer navaja e. gr. okolico Žirov kot »Tolminsko zahtevo«, ne da bi knjiga nudila primerno razlago (zemljevid: »Teritorialni razvoj slov. zemlje

◀ sred. veku»). Poleg vestne in točne priprave vsega besedila so na drugi strani prav te priloge nova priča, s kako prizadevno skrbnostjo je delo pripravljeno. Pisateljeva osebna zavzetost se kaže prav v tej smeri in namesto udarno močnih, plastično poudarjenih nazorov nam iz te vestnosti veje nasproti vsa njegova topla ljubezen do resnice in našega naroda, s katero nam je delo poklonil.

Če se ozremo na knjigo še kot izdajo zbirke »Kosmos«, je treba omeniti, da se je veliko bolj približal idealu »poljudno znanstvenega spisa« kot pred njim suho znanstveni spis velike kvalitete, Bilimovičev »Uvod v ekonomsko vedo« ali tudi Mattanovičeva »Elektrotehnika«. Slovenci bi morali iti v šolo francoske esejistične vede, zlasti pri delih, ki so namenjena širokim ljudskim plastem, odmikati se pa zavestno včas kar duhomorni nemški pisateljski metodi. Saj imamo že lepe primere tovrstnega znanstvenega pisanja (Iz. Cankar!), ki kažejo, da je možno naš znanstveni slog dvigniti do neke umetniške višine. Človek bi si želel take slovenske zgodovine, objektivne in ljudske, pisane plastično in z osebnostim žarom, ki bi mikala bravca in mu z neko lahkoto odpirala pogled v zastrta dejstva naše davnine.

Snovno nudi Kosova Zgodovina toliko novih znanstvenih ugotovitev, da bi moral naštetih kot važna skoro vsa poglavja. Postala je vsakemu izobraženemu Slovencu s tem nujno potrebna in je zato vsako priporočilo odveč. Od stika našega narodnega življa z zemljo tja do turških bojev in Celjanov je nanizal pisatelj toliko pomembnih izsledkov, da bodo omogočili novo vrednotenje cele vrste dob in dejstev naše preteklosti. Predstavlja nam tehtno kulturno delo, ki smo ga veseli in smo nanj lahko ponosni; pričo požrtvovalne ljubezni do dela in resnice vidim v njem, ki nas je ohranila preko minulih borb in nam daje poročstvo močne kulturne tvornosti še za bodoče čase.

M. Miklavčič

France Kralj, **Moja pot**. Slovenske poti XII. Tiskovna zadruga v Ljubljani 1933.

Zopet je eden izmed likovnikov zajadral med besednike! Pa vendarle ne tako kakor Jakopič ali Jakac ali kakor Meštrovič, niti ne kakor Kubin ali Kokoschka, ne zaradi furorja, ki bi ga silil k miselnemu ali lepobesednemu oblikovanju svoje duhovne vsebine, ne iz čistih slovstvenih nagibov torej, da dokaže, da je tudi tu doma, ampak sam sebi zvest kot likovni, ki se je za nekaj časa postavil iz sebe ven in razčlenjuje podobno znanstveniku sam svoje sestavine.

Pozdravljam! še več bi jih želel videti iz njegovega rodu, ki mu je jezik okoren in še trša roka, da se ji pri pisanju zadira peró in se misel noče pokoriti stezicam, katere črta črnilo, še več bi jih želel videti iz njegovega rodú, da mi iskreno kakor on odkrijejo svoj notranji svet z »ne preveč ljubim jim delom« (str. 60) pisanja.

V treh delih svoje knjižice nam France Kralj popisuje svoje življenje, kolikor je važno zanj kot likovnega umetnika. I. del obsega dobo do l. 1906, dobo rane mladosti torej. V tem odstavku skuša psihoanalitično označiti elemente svoje podzavesti, ki je temelj in zakladnica umetnikove fantazije.